

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Bakalářská práce

Barbora Jonášová

**Mezní situace a jejich interpretace na románu
„Proces“ od Franze Kafky**

Vedoucí práce:

Mgr. Tomáš Holeček, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci' „*Mezní situace v románu Franze Kafky – Proces*“ vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala a uvedla všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 06. 2023

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Tomáši Holečkovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Dále patří můj vděk za trpělivost a psychickou podporu při vypracovávání této práce mému partnerovi a rodině.

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojímá o filozofickém konceptu „mezních situací“ Karla Jaspersa na základě jeho díla *Mezní situace*. V průběhu analýzy tohoto díla se pokusím o vymezení jednotlivých mezních situací, kterými jsou smrt, utrpení, boj a vina. Následně v této práci, prostřednictvím vlastní interpretace, uvedu praktické pojetí tohoto filozofického konceptu a jednotlivých mezních situací v příběhu hlavního hrdiny Josefa K. v románu *Proces* od Franze Kafky.

Klíčová slova

Mezní situace, existencialismus, smrt, boj, utrpení, vina, Karl Jaspers, román *Proces*, Franz Kafka

Abstract

This bachelor thesis is about the philosophical concept of „limit situations" of Karl Jaspers based on his work *Limit Situation*. In the course of the analysis of this work I will attempt to define the different limit situations, which are death, suffering, struggle and guilt. Then, in this thesis, through my own interpretation, I will present a practical understanding of this philosophical concept and the individual liminal situations in the story of the main character Josef K. in Franz Kafka's novel *The Trial*.

Key words

Limit situation, existentialism, death, struggle, suffering, quilt, Karl Jaspers, *The Trial*, Franz Kafka

Obsah

1	ÚVOD	6
2	SITUACE	7
3	MEZNÍ SITUACE	8
3.1	FÁZE SKOKU.....	9
3.2	SYSTEMATIKA MEZNÍCH SITUACÍ.....	11
4	JEDNOTLIVÉ MEZNÍ SITUACE	12
4.1	SMRT.....	12
4.1.1	<i>Vědění o smrti a mezní situace</i>	12
4.1.2	<i>Smrt bližního</i>	12
4.1.3	<i>Má vlastní smrt</i>	13
4.1.4	<i>Dvojí úzkost</i>	14
4.1.5	<i>Dvojí smrt</i>	14
4.1.6	<i>Útočiště ve smrti</i>	15
4.1.7	<i>Proměna smrti v existenci</i>	15
4.2	UTRPENÍ.....	16
4.2.1	<i>Faktické utrpení</i>	16
4.2.2	<i>Postoj pobývání k utrpení</i>	16
4.2.3	<i>Probuzení existence skrze utrpení</i>	16
4.3	BOJ.....	17
4.3.1	<i>Přehled podob boje</i>	17
4.3.2	<i>Boj o pobývání spojený s násilím</i>	18
4.3.3	<i>Boj v lásce o existenci</i>	19
4.4	VINA.....	20
5	INTERPRETACE MEZNÍCH SITUACÍ V ANALYZOVANÉM DÍLE PROCES	22
5.1	INTERPRETACE MEZNÍ SITUACE – BOJ.....	23
5.2	INTERPRETACE MEZNÍ SITUACE UTRPENÍ – DOMOV.....	27
5.3	INTERPRETACE MEZNÍ SITUACE – VINA.....	29
5.4	INTERPRETACE MEZNÍ SITUACE – SMRT.....	32
6	ZÁVĚR	35

1 Úvod

V této bakalářské práci jsem se rozhodla zabývat dílem *Mezní situace* od Karla Jaspere, který byl představitelem náboženského existencialismu. Tento filozofický směr se pokoušel zachytit podstatu lidského bytí ve světě. Hlavními tématy byly otázky svobody, nicoty a absurdnosti lidské existence.

V první části bakalářské práce bych se ráda zaměřila na pojetí situace a mezní situace jako takové, přičemž bych dále chtěla pojmut i vstup do nich, jejich systematiku, a nakonec i procházení jednotlivých mezních situací, jimiž jsou: smrt, utrpení, boj a vina. Karl Jaspers některé jednotlivé mezní situace ještě dále rozděluje. Je toho názoru, že člověk se během své existence většinou setká s dvojím druhem smrti, čímž je „smrt bližního“ a „má vlastní smrt“. Dále rozlišuje i dva druhy boje, neboť člověk během svého života může procházet buď „bojem o pobývání spojený s násilím,“ nebo s „bojem v lásce o existenci“.

V druhé části bakalářské práce bych se ráda pokusila o vlastní interpretaci mezních situací u hlavního hrdiny Josefa K. v díle *Proces* od Franze Kafky. V tomto díle si hlavní hrdina v rámci příběhu prochází těžkými situacemi, jako je nevysvětlitelné zatčení, stav úzkosti, provinění vůči svému způsobu života a následně jeho vraždou. Tyto situace mohou být jednotlivými mezními situacemi, které vymezil Karl Jaspers.

Pojetí mezních situací od Karla Jaspere jsem si ke zpracování vybrala z důvodu, že jsem přesvědčená o platnosti tohoto filozofického smýšlení i v současném vztahu člověka a světa. Dle mého názoru si naplnění své existence musí každý člověk uvědomit v průběhu svého života prožitím „těžkých životních situací,“ jež každého člověka někdy potkají.

Pro tuto bakalářskou práci jsou klíčové dva pojmy – situace a mezní situace. Proto je nutné vymezit jejich význam hned na samém začátku. Karl Jaspers se ve svém díle Mezní situace zabývá hlavně mezními situacemi, snaží se právě dokázat zásadní rozdíl mezi těmito dvěma pojmy a jednotlivé mezní situace popsat.

2 Situace

Karl Jaspers pojem situace popisuje jako prostorově uspořádaný systém, ve kterém se nacházíme a reagujeme na něj různými způsoby. Jedná se o situace, které nás omezují a nastavují limity zmíněného systému. Situaci ovlivňuje mnoho faktorů, zájmů, poměrů a příležitostí (Jaspers, 2016, s. 7), což může být pro nás jak psychicky, tak fyzicky náročné.

Velmi důležité je si uvědomit, že situace jsou dynamickým jevem, který se neustále mění a může být ovlivněn různými faktory – rozhodnutím, příležitostmi, odmítnutím (Jaspers, 1996, s. 16). Existuje více druhů situací, některé jsou typické a obecné, zatímco jiné jsou historicky výjimečné. Pokud se v situaci nacházíme jako aktivní postava, pak víme o všem, co se děje. Naopak pokud jsme pouhými pozorovateli, tak můžeme situaci pozorovat jen z určitého úhlu pohledu. Z role pozorovatele nemusíme vždy chápat příčiny chování a jednání aktivní postavy (Jaspers, 2016, s. 8).

Situace jsou navzájem propojené, pokud se něco změní, může to tak ovlivnit všechny zúčastněné. Z toho důvodu nemůžeme opustit jednu situaci a okamžitě vstoupit do druhé. Naše jednání z nás totiž dělá spoluautory situací, což znamená, že jsme schopni situace přetvářet a ovlivňovat (Jaspers, 2016, s. 8-9). Pro lepší pochopení bych zde ráda uvedla jednu konkrétní situaci, a to konkrétně dav lidí na koncertě. Tito lidé jsou omezeni prostorem, dav může být hlučný a rozvířený, což může v účastnících vyvolat stres. Pokud se však dynamika situace změní, například nastane panika po výstřelu ze zbraně, ovlivní to všechny zúčastněné. V takovéto chvíli se mohou pasovat do role aktivní postavy a situaci se pokusit ovlivnit (uklidněním davu, zpacifikováním střelce), nebo mohou zůstat pozorovatelem a nechat situaci plynout.

Situace jsou opravdu velmi důležitou součástí našich životů, ovlivňují nás v mnoha úrovních a jsou v neustálém pohybu. Je nezbytné si uvědomit, že jsme v situacích aktivními účastníky a že jsme schopni je přetvářet a ovlivňovat (Jaspers, 2016, s. 10).

3 Mezní situace

Podle Jasperse *„existují však situace, které se ve své bytnosti nemění, i když se mění jejich okamžité projevy a jejich uchvacující moc se zahaluje rouškou: musím umřít, musím trpět, musím bojovat, jsem vydán náhodě, nevyhnutelně se zaplétám do viny“* (Jaspers, 1996, s. 16). Jaspers tyto situace pojmenoval jako „mezní situace“. Vyskytují se v životě a jsou nepřekročitelné, brání člověku pokračovat v obvyklém způsobu života, čímž tvoří hranici našeho světa (Mundt, 2014, s. 169). Zároveň na tyto mezní situace lze nahlížet i jako na příležitosti, které člověk buď využívá, nebo promarňuje (Ghaemi, 2007, s. 76).

I přesto, že se s těmito mezními situacemi nejsme schopni srovnat, můžeme se snažit jim porozumět a popsat je pomocí jiných situací. Mezní situace jako takové jsou totiž nepřípustné pro naše vědomí, protože je bere až příliš objektivně. Kvůli tomu pak vědomí danou situaci buď zcela ignoruje, nebo nás extrémně vyvádí z míry. Mezní situace a běžné situace jsou však součástí našeho života a my se s nimi musíme vypořádat (Jaspers, 2016, s. 10). Podle Jasperse bychom je měli považovat za jakousi výzvu vlastní existence, jsou tedy pro nás nevyhnutelné a vyžadují osobní reakci, která vytváří naši existenci (Mundt, 2014, s. 169-170). V rámci našeho pobývání si situace a mezní situace buď užíváme, anebo v nich trpíme a podléháme jim (Jaspers, 2016, s. 11). *„Jaspers mezní situace přirovnával k psychotherapeutickému étosu, podle kterého jsou psychologické krize nebo životní události příležitostmi k růstu. I když jsou tyto události vnímané jako negativní, nebo dokonce škodlivé, můžeme je interpretovat pozitivně jako mechanismy psychologické změny nebo zrání“* (Ghaemi, 2007, s. 76).

Podle Jasperse mezní situace ničí domov a činí jej neobyvatelným, Jaspers vymyslel krásnou metaforu: *„mezní situace je jako mušle, která ztratila svou ulitu“* (Mundt, 2014, s. 171). Jenomže kvůli nevyzpytatelnosti mezních situací nám nepomůže ani plánování nebo přepočítávání dopředu. (tamtéž). *„Neboť příchodem mezní situace se člověku rozpadají plány o tom, jak by měl jeho život vypadat“* (Fuchs, 2012, s. 302-303). Jaspers tvrdí, *„že*

uvědomění si svého vlastního bytí je možné pouze skrze prožití mezní situace, protože podle něj existují pouze ti, kteří se s mezní situací setkali a přežili ji“ (Mundt, 2014, s. 171).

3.1 Fáze skoku

Žijeme ve světě, ve kterém nejsme schopni se všemu postavit, ani všechno pochopit, neboť žijeme ve shonu. Díky tomu svým způsobem žijeme, ale zároveň nežijeme, a to způsobuje to, že na svět nahlížíme zpovzdáli. Vnímáme své pobývání jako něco cizího. Kvůli tomu své vlastní bytí poznáváme v absolutní osamělosti, a díky tomu se vše zdá být problematické. Jedinou bezpečnou oporou je mé absolutní vědění, a tak se z mého vlastního bytí stává vůle pro vědění (Jaspers, 2016, s. 12).

Tato osamělost a univerzálnost se nachází v každé situaci. Jaspers ji přirovnal k pustému ostrovu v oceánu, která umožňuje nahlédnutí za své hranice vlastního bytí a tím nás připravuje na onu mezní situaci (Jaspers, 2016, s. 12). Dalo by se říct, že zde hovoříme o první fázi skoku, ve které začínáme filozoficky uvažovat o světě. To nás postupně připravuje na fázi druhou.

V této druhé fázi dochází k takzvanému prosvětlení – k filozofickému myšlení v obrazech světa. Jedinec uznává situaci za nepochopitelnou a nedokáže se k ní postavit jako obvykle (Jaspers, 2016, s. 13-15). Díky tomu vzniká jakýsi prostor pro svobodu, která umožňuje utvářet nové myšlenky a způsoby řešení, jak s danou mezní situací bojovat, a tím tedy obohatit svoji existenci (Fuchs, 2013, s. 303). Tento prostor nás postupně přivádí do třetí váze.

V třetí fázi dochází ke skutečné existenci. Stáváme se existencí, která zvládla onu mezní situaci a začínáme tak skutečně existovat. Po tomto skoku jsme bohatší o zkušenost, jsme o trochu posunutí, jsme jiní než před ním (Jaspers, 2016, s. 16).

Tyto tři fáze se navzájem ovlivňují a podněcují. *„Osamělost punktuálního já ve vědění není pouhým útočištěm sloužící k tomu, aby se toto já v odříkání zachovalo jakožto možnost, nýbrž je sama o sobě pozitivní“* (Jaspers, 2016, s.17). Pokud ale zaujmeme jiný úhel pohledu a pokusíme se na situaci podívat z pohledu mého Já, tak zjistíme, že právě to touží uniknout osamělosti. Daná osamělost má totiž velkou cenu, neboť nás může posunout

ke skutečné existenci. Ten, kdo byl opravdu sám, se totiž může stát skutečností (Jaspers, 2016, s. 18).

Pokud je zde za mě něco v této kapitole opravdu důležité, tak je to vysvětlení dvou následujících pojmů: prosvětlení existence a skutečná existence.

Prosvětlení existence vytváří prostor, ve kterém se existence může projevovat. Bez tohoto prostoru by existence zůstala navždy temná a nejistá. Zároveň nám prosvětlení dává jistotu o sobě samém, probouzí naši vnímavost a šíří lidskost. Podobně tomu tak je i u punktuální osamělosti, kde vědění může vést k rozvoji (tamtéž).

Skutečná existence v sobě nese vědění o světě a možnosti filozofického myšlení. *„Každá forma skoku vede k odchýlení, pokud tyto formy ztratí svůj vzájemný vztah”* (Jaspers, 2016, s.18). V tomto okamžiku může dojít k tomu, že vedoucí Já se zavře a promění se v pozorovatele. Tomu je všechno jedno a oddá se tak vědění bez bytí. Filozofické myšlení prosvětluje situace, které může danou situaci prosvětlit natolik, že se uzavřeme před skutečností, budeme věřit vymyšlené filozofii existence bez připravenosti na danou existenci. Skutečná existence tak může zůstat na mrtvém bodě a ztratí se ve vášni bez jasnosti transcendence (tamtéž).

Mezní situace jsou pro Jasperse velmi důležité. Jsou to chvíle, kdy se náš život dostává do kritického stavu, se kterým musíme bojovat. V takových situacích se právě ukazuje, zda jsme opravdu připraveni a zda jsme se naučili nahlížet na svět a na sebe samé správně (Jaspers, 2016, s. 18-19).

„Tento existencionální skok je jen jednou z možností, neboť mezní situace jako takové jsou pro život nesnesitelné. Člověk vždy stojí před volbou, zda tuto možnost přijme, nebo se ji pokusí vyhnout, ať už popřením, racionalizací, generalizací nebo potlačením. Jaspers proto varuje před přehnanou snahou o vymizení mezní situace“ (Fuchs, 2013, s 304), což by mohlo vést k nenaplnění existence.

3.2 Systematika mezních situací

Mezní situace jsou vždy součástí našeho pobývání. Nacházíme se v nich v závislosti na historickém čase, sociologickém postavení, věku a dalších okolnostech. *„Mezní situace, která spočívá v tom, že jsem v úžině svých daností vázán na jedinečné okolnosti, se vyjevuje v ještě ostřejším světle díky kontrastní myšlence o člověku vůbec a o všech dokonalostech, jež mu přísluší“* (Jaspers, 2016, s. 21). A právě v takovém okamžiku nás zde úžina poznamenává pocitem neurčité budoucnosti. V této konkrétní mezní situaci hraje důležitou roli neklid, který pramení ze skutečnosti, ve které musíme něco rozhodnout. *„Je v ní svoboda převzít dané tím, že si je osvojím jako své vlastní, jako kdyby bylo chtěné“* (tamtéž).

První mezní situace přivádějí k vědomí dějinnosti, která je spojena s celkovou existencí. Každá mezní situace, jako je smrt, utrpení, boj nebo vina, se týká obecně každého, ale zároveň je specifická pro jednotlivého člověka v rámci jeho vlastní dějinnosti (Jaspers, 2016, s. 21).

Pobývání je bráno jako mez, a toto bytí je zkoušeno v mezních situacích. V nich se ukazuje problematičnost bytí světa a mého bytí v onom světě. Každá obecnost rozpouští vědomí jisté existence. Vidíme zde veškeré bytí světa jako dějinnost, která vzniká, vznikala a bude vznikat. V mezních situacích si jedinec uvědomuje své bytí jako bytí, které se dějinně vystihuje (Jaspers, 2016, s. 21-22).

Naše cesta skrze mezní situace nás vede k určité a konečné dějinnosti existence. Jednotlivé mezní situace nás postupně přibližují k neurčité a absolutní dějinnosti, kde si uvědomujeme naše bytí jako součást celkového dění (Jaspers, 2016, s. 22).

4 Jednotlivé mezní situace

4.1 Smrt

4.1.1 Vědění o smrti a mezní situace

Smrt sama o sobě není v objektivním slova smyslu mezní situací. Zvíře, které neví o smrti, tak ji nemůže považovat za mezní situaci. V případě, kdy smrt nezpůsobuje člověku starosti, tak ji také nepovažujeme za mezní situaci, neboť živý člověk má jakési dějinné vědomí o svém působení. Zároveň ale víme, že na člověka působí i vliv vyjevující existence, která představuje konec všech věcí (Jaspers, 2016, s. 41). Skrze utrpení je člověk ujišťován o dané existenci, a právě proto v objektivním uvažování není schopen pochopit nutnost smrti (tamtéž). „*Jenže pro existenci je smrt absolutně nevyhnutelná, je přirozenou entitou*“ (Mundt, 2014, s. 171). „*Neboť podle Jasperse byla smrt od dětství až do stáří vždy živou realitou*“ (Ghaemi, 2007, s. 76). Kdyby neexistovalo mizení ve vyjevování, jako oné bytí bych byl něčím absolutně nekonečným, tím pádem by má existence nebyla možná (Jaspers, 2016, s. 42).

Svoji existenci ztrácím v případě, kdy beru pobývání jako něco, co je pouze o mně „*a zaplétám se v něm tak, že jsem jen pobýváním v proměně zapomnětlivosti a úzkosti*“ (Jaspers, 2016, s. 42). Svoji existenci ztrácím také v případě, kdy mi je mé mizení úplně ukradené.

Se smrtí se nesetkáváme jako s něčím obecným, neboť „*smrt v mezních situacích neexistuje jako obecná, nýbrž obecná je pouze jako objektivní fakt*“ (Jaspers, 2016, s. 43). Jaspers rozlišuje dva druhy smrti: smrt bližního, nebo mou vlastní smrt.

4.1.2 Smrt bližního

Autor se v této části kapitoly zabývá mezní situací – smrtí nejmilovanější osoby. Jedná se o situaci, kdy jsem zůstal sám, kdy jsem svoji blízkou osobu nechal umírat samotnou, neboť jsem nemohl odejít s ní. I z pohledu umírající osoby je prožitek této situace stejně osamocení.

Jaspers byl toho názoru, že smrt úzce souvisí s komunikací, neboť podle něj „*komunikace osvědčuje své bytí jako věčná skutečnost*“ (Jaspers, 2016, s. 44). Díky

pobývání můžeme zapomenout a utěšovat se. Smrt je součástí života, nepředstavuje prázdnu propast, ale jakési naplnění, propojení s existencí za pomoci nejbližší komunikace.

„Osamělost způsobená smrtí bližního se radikálně liší od absolutní osamělosti v absenci komunikace” (tamtéž). Absolutní osamělost znamená, že ztrácíme povědomí sami o sobě. Tuto osamělost můžeme zmírnit jakoukoliv komunikací. *„Ten, kdo je pravdivě milován zůstává existenciální přítomnost”* (tamtéž), a to právě díky stesku a utrpení pozůstalých, kteří si mrtvou osobu snaží neustále připomínat.

Skutečná ztráta blízkého nám způsobuje bolest, ale věrnost k blízkému nám může pomoci najít část skutečného bytí. Smrt blízkého je tedy jakési vyjevování, ve kterém je možná existence hlubší radosti, která má jádro v neustupující bolesti (Jaspers, 2016, s. 44-45).

4.1.3 Má vlastní smrt

Rozhodující mezní situací je má vlastní smrt, se kterou nelze mít jakoukoliv zkušenost. Můžeme s ní mít pouze spojené určité stavy bolesti, úzkosti. Během umírání *„snáším své absolutní vědění, neboť zde odpadá možnost každého návratu”* (Jaspers, 2016, s. 46). Sami sebe nejsme schopni vrátit zpět, stojíme před smrtí bezmocní. V této chvíli už zbývá jen mlčet a klást si otázku, *„která místo toho, aby slibovala odpověď, díky níž bych věděl, co jsem v životě i ve smrti – na mne spíš vznáší požadavek, abych vedl a zkoušel svůj život tváří v tvář smrti”* (tamtéž). To, čemu čelím před smrtí, je podstatné, a to, co se jeví jako slabé, je jen pouhým pobýváním. Mohli bychom to chápat jako jistý úpadek existence – když čelím smrti a nejsem schopný už z této situace více vytěžit, tak v tomto momentu už jen doufám. A právě v tomto okamžiku smrt přestává být mezní situací a stává se z ní pouze čisté zoufalství (tamtéž).

Existence je podle Jasperse obsahem pobývání, ale každé vyjevování musí jednou zmizet, a to včetně našeho vlastního bytí. Smrt tím pádem potvrzuje existenci.

Pokud se člověk nevyhne mezní situaci a musí proti ní bojovat, může se stát zajatcem svých vlastních emocí, jako jsou úzkost, starost, touha po životě, žárlivost nebo pýcha. Tyto zmíněné emoce nás mohou směřovat k hledání sebe samotných, ale zároveň nás mohou ovládnout. (Jaspers, 2016, s 47-51).

4.1.4 Dvojitá úzkost

K umírání neodmyslitelně patří pocity úzkosti. Jaspers ve svém díle hovoří o úzkosti z existenciálního nebytí a o vitálním nebytí. Obě tyto situace pojí jediná úzkost a strach, který je spojován se slovy „nebytí“ a „smrt“.

Existenciální úzkost naplňuje pocit jistoty, neboť díky bytostné jistotě můžeme dosáhnout klidu před smrtí. Pokud však nedošlo k naplnění této jistoty, začne nás ovládat pocit zoufalství: *„Zdá se, že je možný žít jen život v zapomnětlivosti, zakrývání a prázdném nevědění“* (Jaspers, 2016, s. 52).

Existenciální jistota se nachází v nevědění, tuto úzkost bohužel nelze odstranit věděním. Lze ji odstranit *„pouze v okamžité přítomnosti existenciální skutečnosti“* (Jaspers, 2016, s. 53), v takovém momentu skutečnost hledí smrti do očí.

V existenciální pravdivosti se nachází podvojnost úzkosti, na jedné straně úzkost ze smrti a chuti k životu, a na straně druhé touha po jistotě. Pokud jsme na smrt připraveni, tak zaujímáme klidný postoj, ve kterém cítíme oba tyto pocity. Zároveň během tohoto postoje stále *„překonáváme život, aniž bychom jím opovrhovali“* (Jaspers, 2016, s. 53). Je potřeba neustále cítit bolest ze smrti, stejně tak je potřeba neustále získávat existenciální jistotu.

4.1.5 Dvojitá smrt

Podvojnost úzkosti pobývání a úzkosti existence nás přivedla k závěru, že se bojíme smrti, a to ze dvou důvodů: *„kvůli pobývání, které vlastně není, a kvůli radikálnímu nebytí“* (Jaspers, 2016, s. 54).

Pobývání, které je bez existence, představuje *„hrůzu nekonečného života, bez možnosti, bez působení a sdílení“* (Jaspers, 2016, s. 54-55). Nežil jsem jako existence, a proto musím trpět nemožností zemřít. V takovém případě by bylo vykoupením vůbec nebýt. Pokud vůbec nad touto možností uvažuji, nemám už nárok na nic, připravil jsem se o své vlastní nitro.

S nebytím se pojí hrůza, která se vyjevuje v takové míře, v jaké jsme nežili svůj život naplno. V takovém případě jsem nezískal žádné bytí, neboť jsem se nerozhodoval (Jaspers, 2016, s. 55-56).

V opačném případě se stáhnou do pouhého pobývání, kdy si svůj život užívám naplno, neboť jsem přesvědčen, že zítra už nebudu, hovoříme zde o jakémsi požitku z pobývání. Během svého pobývání musíme dojít k něčemu, díky čemu dojde k naplnění dějinné skutečnosti (tamtéž).

4.1.6 Útočiště ve smrti

Podle Jasperse je smrt podstatou bytí. Jedná se o jakési dovršení, neboť cokoliv jsme v životě dovršili, tak je mrtvé. Pokud jsme celý svůj život směřovali k něčemu hotovému, tak jsme svým způsobem celý život vedli k něčemu, po čem jsme toužili, aby bylo mrtvé. Protože nic hotového nemůže žít. Život stále přesahuje sám sebe, neustále v sobě uchovává napětí a cíl (Jaspers, 2016, s. 56-57).

Smrt představuje dokonalý stav. Její přijetí ale musí být bez útěku a musí být spojené s dovršením, neboť smysl smrti spočívá právě v tom, že nás dovede k onomu dovršení. Nicméně bychom neměli zapomínat na to, že život musíme žít naplno a směřovat ho ke svým cílům, aniž bychom se báli smrti (Jaspers, 2016, s. 58).

4.1.7 Proměna smrti v existenci

Autor je toho názoru, že neexistuje žádný správný postoj ke smrti. „*Smrt se mění spolu se mnou*” (Jaspers, 2016, s. 58), s naším vývojem a naším vnímáním světa. Tím pádem je náš postoj ke smrti velmi proměnlivý a není divu, že během života člověk smrt bere jako svého přítele, a zároveň i nepřítele. Smrt je stále jenom smrt, zatímco v „*mezí situaci sice nepřestává být, ale je ve své podobě proměnlivá, je tak, jak jsem pokaždé já, jako existence*” (Jaspers, 2016, s. 59).

Je ale důležité smrt přijmout jako součást našeho života, ne se jí bránit a vyhýbat za každou cenu, neboť „*smrt není definitivně tím, čím je, nýbrž je pojata do dějinnosti mé existence, která se vyjevuje*” (Jaspers 2016, s. 59). Zároveň je důležité rozlišit příčinu smrti, neboť „*smrt je univerzální, existenciálně daná, ale člověkem způsobené zabití se od přirozené smrti liší tím, že si žádá odpovědnost a ručení*“ (Mundt, 2014, s. 174).

4.2 Utrpení

4.2.1 Faktické utrpení

Utrpení má různé podoby. Může představovat tělesnou bolest, nemoc, bezmocné snažení, duševní trápení, otroctví, hladovění. „*Jaspers původně utrpení bral jako součást všech ostatních mezních situací, ale později začal utrpení považovat za nezávislou a dominantní mezní situaci*“ (Mundt, 2014, s. 171). Utrpení podle Jasperse omezuje pobývání a za každým utrpením vždy stojí smrt. „*Ve způsobu utrpení a v míře jeho mučivosti jsou velké rozdíly*“ (Jaspers 2016, s. 60).

4.2.2 Postoj pobývání k utrpení

Pokud utrpení vnímám jako něco, čemu jsem schopný se vyhnout, tak se nenacházím v mezní situaci. Nacházím se tak v situaci, kdy jsou pro mě „*utrpení jednotlivá a nepostihují tak celek pobývání*“ (Jaspers, 2016, s. 60). „*Neboť člověk se do mezní situace dostává v momentu, kdy utrpení je považováno za existenciální rys, jemuž se nelze vyhnout*“ (Mundt, 2016, s. 171).

Jaspers představil dva postoje k utrpení. Prvním je boj proti utrpení, kdy předpokládám, že utrpení odstraním. Druhý postoj je popisován jako vyhýbání se utrpení, v takovém případě popírám, že se děje něco nepříjemného. Jako příklad autor uvádí situaci, kdy člověk odmítne znát informace o svém zdravotním stavu. Mohou nastat i situace, kdy nacházím vinu v někom jiném, abych se zbavil pocitu, že něco může být má chyba, a tím pádem se zbavuji pocitu utrpení. S utrpením se zároveň pojí i vyhýbání se druhému člověku. Tím, že se vyhýbám jeho utrpení, tak si od něj udržuji jistý odstup, vytvářím si otupělost vůči utrpení a stávám se bezohledným člověkem (Jaspers, 2016, s. 60-62).

4.2.3 Probuzení existence skrze utrpení

V mezní situaci může být utrpení neodvratitelné. V takovém případě své utrpení neskrývám, ale snažím se proti němu bojovat. Jaspers byl toho názoru, že kdyby bylo v pobývání jen štěstí, život by nebyl plný. Utrpení tedy může být velmi nebezpečné, ale zároveň dává životu smysl. Je velmi důležité si uvědomit, že štěstí není trvalé, neboť je závislé i na nějakém ztroskotání. Tím pádem, aby člověk dokázal ocenit štěstí, musí se naučit přijímat úspěchy a pády (Jaspers, 2016, s. 62-64).

4.3 Boj

„Boj je definován jako nutnost umět se rozhodnout, bez boje by se jedinec řítil do samolibosti, vzdával by se tak potencionálního rozvoje. Mohli bychom dodat: upadal by do deprese, pokud by byl vývojový potenciál člověka promarněn“ (Mundt, 2014, s. 170). Již zmíněné mezní situace – smrt a utrpení nastávají i bez našeho zásahu. Zatímco boj a vina potřebují naše spolupůsobení, „*abych si je poté, když v nich stojím jako v mezní situaci, existenciálně uvědomil a jakýmkoli způsobem si je osvojil*“ (Jaspers, 2016, s. 65).

4.3.1 Přehled podob boje

Každý tvor vede boj o přežívání, bez ohledu na to, zda chce nebo nechce. Co velmi ovlivňuje náš život jsou materiální podmínky, ve kterých žijeme a které ho mohou vést k lepšímu. Jaspers tuto honbu za lepším životem pojmenoval nevědomým bojem. Podle něj si tento boj člověk může uvědomovat, je mu ale skrytý, pokud patří do společenské skupiny, která tento boj vede za něho. Tento boj nás zavádí do úzkých, protože svým úspěchem ubíráme nevědomě ostatním lidem (Jaspers, 2016, s. 66). Jako příklad Jaspers uvádí „*individuální svobodu jedince, která je však omezená svobodou druhého*“ (Mundt, 2014, s. 170).

Oproti tomu při vědomém boji, kdy znám svého protivníka, bojuji tak, abych byl silnější než můj protivník, a díky tomu tak dosáhl lepších materiálních podmínek. Dalším druhem boje, který autor rozebírá, je pobývání z duchovní ideje a existence. Nejde již o materiální boj, ale o náš vnitřní spor. Hlavním tématem je důstojnost a ohlas. „*Tento agón má přístup do nekonečného prostoru našeho ducha, ve kterém vše nezničitelně trvá*“ (Jaspers, 2016, s. 67). Při tomto typu boje dochází jak ke zpochybňování, tak i podpoře, a díky tomu se stává zdrojem výtvorů. V odvozených následcích, jako je působení na okolní svět, materiální odměny, dostává agón novou roli tzv. „vypuzovače“ způsobujícího ztrátu. Díky takovému činu se mění jeho význam a stává se ve své podstatě falešným. Pokud je agón nenásilný a odmítá boj, jedná se o proces lásky (Jaspers, 2016, s. 66-67).

V lásce poznáváme sami sebe díky odhalování se druhému. Bojujeme o materiální prostředky, které nás ovlivňují a jsou zdrojem pro duchovní agón, zároveň jsou důležité pro existenci lásky (Jaspers, 2016, s.68). „*Boj je pro konkrétní existenci nevyhnutelný,*

člověk sice žije, ale je odsouzen ke smrti. Proto potřebuje selektovat, překonávat anebo usmiřovat spory mezi lidmi. Žít život bez boje je nemožné, neboť nám dodává důstojnost a sílu“ (Mundt, 2014, s.170). Ale nejdůležitější boj, který musíme překonat, je boj, který vedeme sami se sebou. *„Existence je procesem stáváním se sebou, který je bojem se sebou samým“* (Jaspers, 2016, s. 68). Autor tím říká, že člověk se neustále zdokonaluje díky stálému vnitřnímu sporu.

Z dosavadních informací je nám známo, že máme 2 odlišné typy boje:

1. Boj spojený s násilím – vytváří náš prostor.
2. Boj v lásce, který je prost násilí – vzájemné zpochybňování.

Druhému boji se lze vyhnout. Navzdory jejich odlišnosti se může jeden boj změnit v ten druhý. *„Láskyplný boj v donucující boj, nebo překonáním násilného boje v náhlém dotyku existencí“* (Jaspers, 2016, s. 68-69).

4.3.2 Boj o pobývání spojený s násilím

Pobýváním ve světě si ubíráme navzájem. Všichni jsme tu díky bojům našich předků. Veškeré naše pobývání stojí zároveň na vzájemné pomoci. Ta však není rozhodující. Poslední slovo patří vykořisťování (Jaspers, 2016, s. 69).

Duchovní život stojí na uspořádání společnosti a každý, kdo v ní žije, přispívá k jejímu chodu. Bojujeme pro prospěch či neprospěch různých skupin (Jaspers, 2016, s. 70).

Podle autora se dá bojům vyhnout, když odvracíme pohledy od celků a zároveň, když se nám podmínky pobývání zdají být stabilní (Jaspers, 2016, s. 71).

Mezní situace nastávají tehdy, když se člověk nechá zasáhnout utrpením.

Mezní situace jsou zdánlivě neřešitelné, můžeme se je ale pokusit vyřešit dvojitým způsobem. První způsob je bez boje – *„člověk věří v utopii a zaniká jako pobývání“* (Jaspers, 2016, s. 72). Tento způsob řešení se odkazuje na evangelium. Druhý přístup touží po boji. Pro tento boj nepotřebuje důvod a směřuje ke smrti v boji. Tento příklad se odkazuje na sofisty. Myšlenky, že život je možný vést touto cestou, a že obsah života je již v bojování jako takovém, jsou podle autora klamné (Jaspers, 2016, s. 73).

Další důležitý pojem, který autor rozebírá, je násilí. Aplikovat násilí na druhé můžeme pouze tehdy, pokud zvládneme pracovat pod tlakem. Zatímco násilí na sebe můžeme aplikovat kdykoliv, protože se jedná o formu sebevýchovy. Na podobném principu fungují Rigoristé, kteří oslavují znásilňování vlastního já. Podle nich je hodnota

pouze v jejich sebeovládání. Pokud zavrhneme násilí vůči sami sobě, musíme se řídit všemi našimi instinkty, hnutími a popudy (Jaspers, 2016, s. 74).

Ocitneme se zde na úzkém rozcestí, pokud nechci žít, abych vykořisťoval ostatní, je nutné se vzdát života. Pokud však budu bojovat za každou cenu, tak časem nezbude žádný protivník a dojde k tzv. zoufalství (Jaspers, 2016, s. 75-76).

4.3.3 Boj v lásce o existenci

Existence podle autora je jakési konání, jednání, komunikace a zároveň „*existence je tím, čím vlastně jest, díky tomu, že se odhaluje v mezní situaci zjevujícího boje*” (Jaspers, 2016, s. 82).

Láskyplný boj, se odehrává ve vzájemnosti existence. Vyhledává v temnotě počátek za pomoci svobody, která rozhoduje o vědění. Je prost násilí a neexistuje v něm vítězství ani porážka jedné strany, neboť obě strany dosáhnou stejného výsledku. K vítězství dochází v objevování zjevnosti a k porážce dochází pouze tehdy, kdy se jeden člověk druhému vyhýbá, z důvodu nepřipravenosti. Láskyplný boj má i určité hranice a končí v momentu, kdy se začíná objevovat násilí, a to včetně slovního. Tento láskyplný boj je možný jen tehdy, kdy se obě strany skutečně milují, neboť se jejich jednotlivé existence spojí v jednu a vše chtějí společně (Jaspers, 2016, s. 82-83).

Tento druh boje, jakožto zpochybnění druhého i mne samotného, je možný na základě solidarity, která se nachází v každém z nás. Pokud však přestaneme o druhém, jakkoliv přemýšlet, pochybovat, tak popíráme samotnou existenci, přerušujeme daný boj a vystupujeme tak z mezní situace (Jaspers, 2016, s. 84).

Existenciální láska „*není poklidným vyzařováním duší do sebe navzájem*” (Jaspers, 2016, s. 85). Kdyby tomu tak bylo, tak by tento okamžik vyprchal v čase a zakryl by skutečnosti onoho pobývání. Láska není majetkem, který mi zůstává, „*musím bojovat sám se sebou i s milovanou existencí druhého, sice bez násilí, ale jakožto zpochybňování a zpochybňující*” (tamtéž). Pokud hovoříme o lásce, ve které hrozí nebezpečí, hovoříme o mezní situaci.

Avšak podle autora existují i typy lásky, jejichž jádrem jsou léčky na druhé. Jejich cílem je dokázat, že láska selhává. Jsou to osoby, které boj vyhledávají, v takových chvílích se přetvářejí a nejsou sami sebou. Pokud sami sebe nenávidí, touží po pomstě a jsou schopni duševně ničit. Tímto činem dokazují, že nemají žádnou hodnotu. Existují i

osoby, které nejsou schopny lásky a lidi vnímají jako bohy, aby je tak mohli měřit a ničit (Jaspers, 2016., s. 86-87).

Bez boje by však nebyla žádná existence. Pokud bychom boj nebrali jako mezní situaci, „*byl by nevědomě pocíťován kontrast mezi bohatou objektivitou tohoto pobývání a jeho nebytím ve smyslu existence*” (Jaspers, 2016, s. 87). A tak se možnost osamělosti ukazuje jako existenciální nebytí, kvůli tomu, že jsem nemiloval a v lásce nebojoval.

4.4 Vina

Každé naše jednání má následky, o kterých většinou sami nevíme, neboť za sebou vláčíme existenciální pocit viny, jelikož ne vždy dosahujeme svých možností, a tím pádem se nám vždy nedaří naplnit svou možnou existenci (Fuchs, 2013, s. 302). Neseme vinu za to, že ostatní lidé kvůli boji žijí tak, jak žijí (Jaspers, 2016, s. 88). „*Vina je podle Jasperse prožívána tiše. Je velký rozdíl, zda člověk na svůj pocit viny přijde sám a sám sebe soudí, nebo zda je napaden a obviňován někým jiným*“ (Mundt, 2014, s.170).

Podle Jasperse žijeme v jakési látce pobývání, která se během života zaplétá. Jejím výsledkem by měla být čistá nevinná duše. Pokud je duše nečistá, pobývání se vytváří stále dokola. „*Vůbec nevím, co je má čistá duše, o níž jako možná existence pečuji*” (Jaspers, 2016, s. 89), ale odkazuje mě na mé svědomí, které mě vede k vnitřním pocitům viny. Čistá duše je opravdovou existencí, která během života musí dělat nečistá rozhodnutí, aby nás donutila napravovat činy (tamtéž). „*Jaspers uvažuje o několika dualistických systémech viny, jako jsou výčitky svědomí a odpuštění, kajicné systémy náboženství jako pokusy o zmírnění existenciální viny*“ (Mundt, 2014, s.170).

Svým aktivním žitím zabírám místo druhým. Tím dochází k zaplétání a vzniká nečistá duše, čímž zraňujeme možnou existenci. Pokud se dostaneme do situace, kdy se bojíme následků, můžeme si myslet, že se vině vyhneme tím, že během své existence nebudeme dělat nic, neboť nejednání je samo jednáním a může vést k zániku, k sebevraždě. Mohu přeci něco udělat, ale pokud něco neudělám, jsem vinen za nekonání (Jaspers, 2016, s. 90).

V mezní situaci jsme podle Jasperse zodpovědní, v jeho podání to znamená „být připravený za své činy převzít vinu a odpovědnost.“ Jsme schopni se tomuto nátlaku vyhnout, když danou situaci přestanu vnímat jako mezní. V takovém případě mi je vše jedno, nemohu přece změnit něco, za co nejsem zodpovědný, není to má vina (Jaspers, 2016, s. 90-91).

Tuto mezní situaci eliminuji i tím, že vinu rozděluji a považuji ji za něco, čemu je možné se vyhnout – buď jsem tedy vinu převzal, nebo si nejsem viny vědom, v těchto případech mám klidné a čisté svědomí (Jaspers, 2016, s. 91-94).

5 Interpretace mezních situací v analyzovaném díle Proces

Ve druhé části této bakalářské práce se budu věnovat interpretaci mezních situací na moderním uměleckém díle *Proces*, jehož autorem je Franz Kafka, který byl francouzskými existencialisty mylně označován za filozofa tehdejší doby. Kafka byl podle Eduarda Goldstückerera významným umělcem, který „v *sebetryznivém hledání pravdy o skutečných podmínkách lidského života v moderním světě vytvořil ve svém díle atmosféru a obrazy, se kterými lidé dávno po něm identifikovali svou životní situaci, bezmocnost vůči anonymním silám, jež vládou jejich osudu*“ (Liehm, 1990, s. 174-174).

Jak již víme, Karl Jaspers vymezil čtyři mezní situace: boj, vina, utrpení a smrt. V díle *Proces* se všechny tyto mezní situace objevují a prolínají v celém příběhu ústřední postavy pana Josefa K.

V této kapitole bych ráda uvedla jednotlivé ústřední motivy a v dalších podkapitolách jednotlivé motivy rozebrala dopodrobna.

Ústředním motivem je bezpochyby boj, který je spojen se zatčením hlavní postavy. Celé dílo v sobě nese motiv jistého bezpráví a boje s ním. Pan Josef K. se tedy po celou dobu nachází v mezní situaci, která ho má něco naučit, někam posunout a pomoci mu tak změnit svůj život.

Další mezní situací, která se v díle nachází, je utrpení, to hlavní postavu, pana Josefa K., provází po celou dobu děje. S tímto motivem se pojí zajímavá inverze pocitu bezpečí, který by v nás měl vyvolávat domov, náš vlastní prostor. Ale Kafka nám tento pocit bezpečí několikrát vyvrátil, když hlavní postavě udělal z pobytu doma utrpení.

Dalším ústředním motivem je vina. Pan Josef K. si svoji vinu nese v tom, že se proti dané situaci neumí vůbec bránit a nezačíná žít svůj život. Mohli bychom zde spekulovat o tom, zda celou tuto situaci nezavinil jeho způsob života. Právě z něj totiž vychází pocit viny, neboť doposud žil v neustálém kolotoči.

Poslední mezní situací, se kterou se člověk během života setká je jeho vlastní smrt. Ta je posledním motivem, který budu v této knize rozebírat, a v tomto příběhu se objevuje jako zavraždění hlavní postavy. Postoj ke smrti se v průběhu díla *Proces* mění. Z počátku se pan Josef K. ke smrti staví tak, že by svoji existenci chtěl ukončit, tím pádem ukončit i celý hloupý proces. Na konci příběhu, tedy i své existence, chtěl pan Josef K. bojovat a začít znovu. Zde si můžeme klást spoustu otázek, zda při své smrti trpěl, zda s ní měl starosti či zda naplnil účel své existence.

5.1 Intepretace mezní situace – boj

Zatčení pana Josefa K. je zásadní mezní situací celého románu *Proces*, a podle Jasperse bychom tuto mezní situaci mohli nazvat bojem. Tato událost je klíčovým momentem, který zasahuje do celého příběhu a dramaticky ovlivňuje jeho vývoj. Události, které nastávají po zatčení, se točí kolem pokusů Josefa K. získat informace o svém obvinění a hledání způsobu, jak se dané situaci postavit, jak s ní bojovat, jak svůj život posunout dál a naplnit tak svoji existenci.

Se zatčením a hlavní postavou se seznamujeme hned na samém počátku příběhu, „*patrně učinil někdo na Josefa K. křivé udání, neboť byl, aniž se dopustil něčeho zlého, jednou ráno zatčen*“ (Kafka, 2019, s. 7). V tomto okamžiku, podle Jasperse, pan Josef K. překračuje běžnou rutinu svého života. Tímto okamžikem vstupuje do neznáma, je konfrontován s výjimečnou událostí, která ho staví před novou realitu a existenciální otázky. Vstupuje tak do mezní situace, kdy se člověk nachází před neodvratnými, neznámými a nekontrolovatelnými okolnostmi, které v něm vyvolávají intenzivní emocionální reakce a tím dokazují hloubku lidské existence.

Zatčení pana Josefa K. je v románu nastíněné jako nečekaná a nevysvětlitelná událost. Kuchařka jeho bytné mu pravidelně připravovala ve stejnou dobu snídání, ale to se právě v daný den nestalo. Proto se rozhodl zjistit, proč mu nebyla připravena snídaně, ale v tom okamžiku „*se ozvalo zaklepaní a vešel muž, jehož zde v bytě ještě nikdy neviděl. Byl štíhlý, a přece statný, v přiléhavém černém oděvu*“ (Kafka, 2019, s. 7). Pan Josef K. se snažil zjistit, kdo to je a kde je jeho snídaně. Muž v kabátu se ale otočil zády a jeho slova přetlumočil do dalšího pokoje, ve kterém byli další dva muži.

Pan Josef K. se snaží s danou situací bojovat, neboť mu je velmi nepříjemné, že se v jeho pokoji a ve vedlejší místnosti nachází tři osoby, které mu říkají: „*Nesmíte odejít, jste přece zatčen.*“, na což Josef K. odpovídá: „*Vypadá to tak. A pročpak?*“ (Kafka, 2019, s. 8). Pana Josefa K. s důvodem zatčení hlídači neseznámí. „*My tu nejsme od toho, abychom vám to řekli. Jděte do svého pokoje a čekejte. Řízení je už zahájeno a dovíte se všechno v pravý čas.*“ (tamtéž). Tímto zatčením je zahájené řízení, „*ale je to jen zatčení formální, má vyrozumět obžalovaného, že proces započal, obžalovaný zůstává na svobodě*“ (Kafka, 2019, s. 202). Okolí pana Josefa K. na tuto novou skutečnost reaguje různými způsoby.

Tato absence vysvětlení jeho obžaloby je pro pana Josefa K. velmi frustrující. Vyvolává v něm pocity zoufalství a beznaděje, neboť on nemá žádnou představu, z čeho je obviněn. Nemá žádnou možnost se vůči případu bránit, nebo se dokonce vyjádřit. *„Co to je za lidi? O čem to mluví? Od jakého úřadu jsou? K. přece žije v právním státě, všude je klid a mír, všechny zákony po právu platí, kdo se opovažuje ho přepadnout v jeho bytě“* (Kafka, 2019, s. 8). A tak je jeho osud v rukou systému, který je zásadně proti němu. Podle Jasperse se hlavní postava potýká s nejistotou, beznadějí a ztrátou kontroly nad svým osudem, což, jak víme z předešlých kapitol, je typické pro mezní situaci.

Hlavní postava Josef K. si v životě nepřipouštěl věci k tělu, věřil vždy v to nejhorší a nikdy nepřemýšlel moc dopředu. Ani v této situaci to nepovažoval za správné rozhodnutí. Můžeme si všimnout toho, že zde hlavní postava vstupuje do první fáze skoku, tak, jak ji popsal Karl Jaspers. Hlavní postava je zde osamělá a má tak možnost nahlédnout za své hranice. Za hranice vlastního bytí, což ji připravuje na druhou fázi skoku, ve které dochází k jistému prosvětlení. V této fázi jedinec uznává to, že situaci nerozumí a nedokáže se jí postavit jako obvykle. Tím vytváří prostor pro nové myšlenky a způsoby řešení, jak mezní situaci prožít, a postupně tak dojít k třetí fázi. V této fázi jedinec zvládl mezní situaci a je tak bohatší o zkušenost (Jaspers, 2016). To, zda Josef K. tuto mezní situaci překonal, se dozvíme v pozdějších kapitolách.

Pan Josef K. se marně snaží z hlídačů dostat sebemenší informace, které by mu mohly pomoci se s danou situací nějak vypořádat. Proto se dožaduje toho, aby ho přivedli ke svému představenému, na což mu hlídači odpoví: *„Až si to bude přát, dřív ne. A teď vám radím, abyste šel do svého pokoje, choval se klidně a vyčkal, jak o vás bude rozhodnuto. Radíme vám, nerozptylujte se zbytečnými myšlenkami, nýbrž soustřeďte se, budou na vás klást velké požadavky“* (Kafka, 2019, s. 12).

Josef K. se s dozorcem znovu setká ještě v daný den. Z vedlejší místnosti je na něho zavoláno, ať se vrátí zpět. *„Jste událostmi dnešního rána asi velmi překvapen?“* (Kafka, 2019, s. 14) Josef K. mu tuto otázku nijak nevyvrací. V tuto chvíli ho ale ovládne jakýsi pocit práva. Pocit, že již bude jednat s rozumnou osobou. Dodává: *„Ovšem jsem překvapen, ale nijak zvlášť překvapen“* (tamtéž). Tato odpověď dozorce překvapí. Pan K. tuto situaci osvětluje: *„Myslím, že přirozeně jsem velmi překvapen, ale když je člověk třicet let na světě a musí se probíjet na vlastní pěst, jako jsem musel já, obrní se proti*

překvapením a příliš si je nepřipouští. Zejména tu dnešní dne“ (Kafka, 2019, s. 15). Zde můžeme vidět nějaké nahlédnutí na své působení ve světě, ze kterého můžeme získat dojem jakéhosi pobývání bez prožívání mezních situací. Můžeme si tudíž myslet, že hlavní postava pobývá ve světě, aniž by si uvědomovala svoji existenci.

Hlavní postava Josef K. sděluje, že jeho dobrým přítelem je státní zástupce Hasterer, a táže se, zda by mu mohl zavolat. Dozorce na to reaguje: *„Ovšem můžete, ale nevím, jaký to má mít smysl, ledaže byste si s ním chtěl promluvit o nějaké soukromé záležitosti“* (Kafka, 2019, s. 16). Z této části příběhu nabývám dojmu, že Josef K. chce svůj problém, svoji mezní situaci hodit na někoho jiného. Nechce ji vyřešit sám, chce, aby ji někdo vyřešil za něj. To, jak víme, podle Jasperse není správný přístup řešení mezních situací. Každou mezní situaci si má člověk projít, a tím pádem naplňovat vlastní existenci, zakoušet zkoušky, které nás mají posouvat dále. Dozorce panu Josefu K. klade otázku: *„Není vaše rozhodnutí k zoufání? Ptáte se po smyslu a provozujete nejnesmyslnější věc na světě?“* (tamtéž), která ho přivádí zpátky k sobě, aby se tak mohl dané situaci postavit čelem.

Setkání pana Josefa K. s dozorcem a hlídači končí v okamžiku, kdy chtějí opustit prostor a táže se, zda chce jít dnes do banky. Z tohoto je pan Josef K. nespokojen: *„Do banky? Myslel jsem, že jsem zatčen. Jak mohu jít do banky, když jsem zatčen?“* Dozorce mu na tuto otázku odpovídá: *„Ach, tak, špatně jste mi rozuměl. Jste zatčen, zajisté, ale to není překážkou, proč byste nemohl vykonávat své povolání. Nebude vám ani bráněno ve vašem obvyklém způsobu života“* (Kafka, 2019, s. 18-19). Zde můžeme vidět, že i když se hlavní postava setká s mezní situací, neznamena to, že ji podlehne a začne se vyhýbat svému pobývání ve světě. Neznamena to, že s mezní situací končí život. S mezní situací se život neboli existence jen naplňuje a posouvá dále, čemuž je důkazem i to, že pan Josef K. může dále vést svůj život normálním způsobem.

Hlavní postava se s tímto procesem a s touto mezní situací snaží bojovat různými způsoby, i když je jeho cesta plná frustrace a neúspěchu. V prvotní části se Josef K. nechce smířit s tím, že je obviněn z neznámého zločinu. Snaží se bránit protestem a odporem vůči situaci. Vystupuje proti byrokracii, soudnímu systému a autoritám, které ho pronásledují.

V další části příběhu chce hlavní postava přijít pravdě na kloub. Pátrá po informacích, aktivně vyhledává právní pomoc, která mu nabídne právní rady a postupy,

které ho ubrání před procesem. Pak se této právní pomoci chce vzdát a chce svoji obhajobu sepsat sám. Tohle můžeme interpretovat jako nějaké uvědomění a převzetí odpovědnosti za onu mezní situaci.

Zároveň se hlavní postava v některých momentech snaží bránit i fyzicky. Například ve chvíli, kdy je pro něj zasláno a má být odveden na popravu, se pokouší mužům vytrhnout, i když ví, že je to marné a zbytečné.

5.2 Interpretace mezní situace utrpení – domov

Zvláštní mezní situaci v tomto románu je bezpochyby domov Josefa K., neboť, jak víme z předchozí kapitoly, „*mezní situace je jako mušle, která ztratila svou ulitu*“ (Mundt, 2014, s 171). Domov v něm vyvolává utrpení, protože celý tento prapodivný proces začal právě u něj doma, je právě jako ta mušle, která ztratila svoji ulitu. Nabízí se zde i jistá inverze pojmu domov, neboť pro většinu z nás domov znamená naše místo, kde se cítíme dobře a bezpečně. Zatímco v případě pana Josefa K. to tak není. Toto místo je pro něj sice domovem, ve kterém žije, ale zároveň je to místo, které ho omezuje. Je to místo, kde zapomíná na pracovní záležitosti, místo plné vlastních myšlenek, obav, pocitu nejistoty, tajemství a nejisté budoucnosti. Jen on a jeho hlava. Je to místo, kde ho provází pocit úzkosti spojovaný s pronásledováním a nátlakem.

Můžeme si toho všimnout hned při prvním dni, kdy hlavní postava vstupuje do role obžalovaného. Josef K. se vrací z práce domů, kde se střetává s jeho bytnou paní Grubachovou, která mu říká: „*Jste sice zatčen, ale ne tak, jako se zatýká zloděj. Když je někdo zatčen jako zloděj, je to zlé, ale tohle zatčení. Připadá mi to jako něco učeného, odpusťte, jestli mluvím hlouposti, připadá mi to jako něco učeného, čemu sice nerozumím, ale čemu se ani nemusí rozumět*“ (Kafka, 2019, s. 21). Josef K. jí v jejím názoru utvrzuje, dle něho neřekla vůbec žádnou hloupost. „*Byl jsem přepaden, tak to bylo. Kdybych byl vstal, hned jak jsem se probudil, a kdybych se nedal zmýlit tím, že se Anna neukázala, a šel k vám bez ohledu na kohokoli, kdo by se mi postavil do cesty, kdybych se tentokrát výjimečně nasnídal třeba v kuchyni, kdybych vás požádal, abyste mi přinesla šaty z pokoje, zkrátka, kdybych se choval rozumně, nebylo by se stalo nic zvláštního, všechno, co se chystalo, bylo by potlačeno hned v zárodku. Ale člověk je tak málo připraven. V bance například, tam jsem připraven, tam by se nemohlo nic takového stát, tam mám svého vlastního sluhu, na stole přede mnou je státní i domácí telefon, stále přicházejí lidé, strany a úředníci, mimoto však, a především tam pořád myslím na svou práci, jsem proto duchapřítomný, bylo by mi téměř potěšením, kdybych se tam setkal s něčím podobným.*“ (Kafka, 2019, s 22)

Zde je ukázková situace toho, co pro pana K. domov a práce znamená. Práce je branná jako klasická situace, kde funguje zajetý systém, ve kterém na sebe navzájem působí různé faktory. To je pro hlavní postavu Josefa K. prostředí, ve kterém je schopný

předvídat. Jedná se o situace, které zná a které drží pevně ve svých rukách. Jeho myšlenky ho neovládají, neboť se soustředí jen na svůj výkon. Naopak domov jeho myšlenky ovládá, svírá, doma si neustále přemítá, „co by kdyby.“ V domově trpí mezní situací, neboť podle Jasperse jsou tyto mezní situace nepřekročitelné a tvoří hranici našeho světa. Domov je typickou mezní situací zvanou „utrpení“, omezuje Josefu K. jeho pobývání a způsobuje mu duševní trápení. Jaspers byl toho názoru, že pokud je utrpení neodvratitelné, tak své utrpení neskrývám a snažím se proti němu bojovat. O tom, proč hlavní postavu zastihla tato mezní situace, bychom mohli polemizovat. Já tuto mezní situaci interpretuji jako ztrátu pocitu štěstí, který je v životě potřeba. Josef K. žil dlouhou dobu v nějakém kruhu, možná právě v pocitu štěstí. Kdyby ale existovalo jenom štěstí, život by nebyl úplný a my bychom tak svůj život nepotřebovali nikam dále posunout, právě jako v případě hlavní postavy Josefa K. Toto utrpení pro něj mělo být jakousi zkouškou, jak svůj osobní život někam posunout.

Podle Jasperse k utrpení lze přistupovat dvěma možnými způsoby. Prvním způsobem je boj, u kterého předpokládáme, že své utrpení odstraníme. Druhým možným způsobem je vyhýbání se utrpení. Popírání, že se děje něco špatného. V případě pana Josefa K. a jeho mezní situace utrpení ve svém domě se nesetkáváme s nějakým popíráním dané situace, ba naopak. Zde čelí nátlaku svých myšlenek, které ho nutí nad trápením a možným řešením neustále přemýšlet.

5.3 Interpretace mezní situace – vina

Hlavní postava Josef K. se poprvé setkává s termínem vina na začátku příběhu. Vinu můžeme považovat za jeden z ústředních motivů celého děje. *„My jsme jen zřízenci, my se v takovém průkazu sotva vyznáme a s vaší věcí máme společného jenom to, že vás máme každý den deset hodin hlídat a za to jsme placeni. Víc nejsme, ale to nám dá rozum, že vysoké úřady, v jejich službách jsme, velmi podrobně informují o důvodech zatčení a o osobě zatčeného, ještě, než takové zatčení nařídí. Tady je omyl vyloučen. Náš úřad, pokud jej znám, a znám jen nejnižší stupně, nehledá přece vinu v obyvatelstvu, nýbrž je, jak praví zákon, vinou přitahován a musí pak vyslat na nás hlídače. Takový je zákon. Kde by se tu vzal nějaký omyl?“* Pan Josef K. reaguje: *„Ten zákon neznám.“* *„Však ten zákon pocítíte,“* řekli dozorcí (Kafka, 2019, s. 11). Zde si můžeme povšimnout toho, co dozorcí říkají – kdo je vinou přitahován. Jenomže čeho se Josef K. dopustil, je přesvědčen o své nevině: *„Neshledávám však ani nejmenší vinu, pro kterou by mě někdo mohl obžalovat?“* (Kafka, 2019, s. 15). Jak již víme z kapitoly „Vina,“ tak za sebou vláčíme existenciální pocit viny, jelikož ne vždy dosahujeme svých možností, a tím pádem se nám vždy nedaří naplnit svou možnou existenci, jako právě v příběhu pana Josefa K.

Avšak, *„kde je vina a soud, tam je nezbytně i zákon, který vinu vymezuje a stíhá sankcemi“* (Eisner, 2019, s. 202). Jak již víme, tak pan Josef K. o tomto zákoně vůbec nic neví a celá situace ho udivuje. Žije přeci v právním státě, tak jak by mohl mít soudní spor mimo zákon? Neznalost tohoto práva ho ale nezprošťuje viny a rozhodně neslouží ani jako polehčující okolnost.

Josef K. je slušný a hodný člověk, který většinu svého života tráví v práci, po které navštěvuje pivnici. Občas svůj volný čas tráví s ředitelem banky, který ho k sobě zve na večere do vily, příležitostně spolu vyráží i na projížďky. Jednou týdně navštěvuje dívku Elsu, se kterou má milostný poměr. Za celý svůj život nezaložil rodinu (Kafka, 2019). Ze způsobu jeho života můžeme nabrat dojem nesprávné a nepravé cesty, dojem jakéhosi bloudění v kruhu. Podle Pavla Eisnera *„je tragédie lenivého srdce uspaného horečnou prací, neprobuzeného k vyšším povinnostem, daným mimo zákon občanský a obchodní, mimo normální zákon trestní“* (Eisner, 2019, s. 219). Možná z tohoto důvodu vede spor s nepsaným zákonem, neboť *„žije tak, jak žít nelze: sám o sobě, sám pro sebe“* (tamtéž). Jaspers je přesvědčený, že svoji existenci ztrácíme v případě, kdy své pobývání bereme

jako něco, co má být pouze o nás, právě jako v případě Josefa K. Zároveň je toho názoru, že každé naše jednání má následky, o kterých většinou ani nevíme, dle něho žijeme v látce pobývání, která se během života do sebe zaplétá (Jaspers, 2016). Z toho by nám tedy mohlo vycházet, že pan Josef K. je vinen za způsob života, který vedl.

Josef K. se v závěru příběhu setkává ve Velechrámu s vězeňským kaplanem, který si ho nechá zavolat, aby si s ním mohl promluvit: „*Víš, že to s tvým procesem dopadá špatně?*“ Josef K.: „*Také se mi zdá. Namáhal jsem se, seč jsem byl dosud však bez úspěchu. Nejsem ovšem ještě hotov s podáním*“ (Kafka, 2019, s. 174). Rozebírají spolu, jak celá situace nejspíše dopadne: „*Obávám se, že to skončí špatně, mají za to, že jsi vinen. Tvůj proces snad ani nepůjde od podřízené soudní stolice výš. Aspoň prozatím mají tvou vinu za prokázanou*“ (tamtéž). Josef K. stále tvrdí, že není vinen, že to musí být nějaký omyl. „*Jak může člověk vůbec být vinen. Jsme zde přece všichni lidé, jeden jako druhý*“ (tamtéž). Josef K. je stále přesvědčený o tom, že jsou proti němu zaujatí, ale duchovní je toho názoru, že pan K. vykládá hlouposti, „*rozsudek nepřijde najednou, řízení přejde ponenáhlu v rozsudek*“ (tamtéž). Dále se ho táže, co chce v budoucnu ještě podniknout. Pan Josef K. na to reaguje tím, že chce ještě hledat pomoc, „*ještě jsou nějaké možnosti, které jsem nevyužil*“ (Kafka, 2019, s. 175). Duchovní je toho názoru, že hledá pomoc příliš jinde, hlavně u žen. Pan K. je toho názoru, že ženy mají velkou moc. Čímž duchovního trochu rozčílí, „*což nevidíš ani na dva kroky před sebe?*“ (tamtéž).

Stálo by si zde položit otázku, zda se i tímto hlavní postava neprovinila? Tím, že svoji mezní situaci neprožívá tak, jak by měl. Neustále se snaží hledat pomoc u druhých a nezaměřuje se tak na sebe a na překonání oné mezní situace.

Ve vyhledávání pomoci samozřejmě Josef K. pokračuje, ptá se i duchovního, zda by neexistovala nějaká možnost, jak žít mimo proces. Místo odpovědi mu na to duchovní začne vyprávět příběh o dveřníkově a venkovanovi. V tomto příběhu sledávám jakousi podobnost s Josefem K., který svůj život od zatčení promarnil honbou za ospravedlněním, přistoupil na to, že je vinen, a hledal způsob, jak se ospravedlnit. Promarnil tím tak svůj život. Stejně jako venkovan promarnil svůj život čekáním před vstupem do dveří, čekal, kdy se setká se zákonem. Na tento příběh bychom mohli nahlížet i jako na nějaké lidské úsilí, nejistotu, frustraci před nepochopitelnými branami, které jsou součástí života. Jaspers by tyto brány nazval mezními situacemi. Z příběhu venkovana je jasné, že podlehl dané mezní situaci a přestal žít. Přestal naplňovat svoji existenci. Nebyl snad právě tohle důvod

vyprávění tohoto příběhu? Nebylo záměrem, aby si pan K. uvědomil, že dělá tu stejnou věc? Podléhá oné mezní situaci.

V poslední kapitole vnímáme, že se hlavní postava Josef K. absolutně odevzdává celému procesu, celému systému, a tím tak přiznává svoji vinu. Přicházejí pro něho dvě osoby, které ho odvádí pryč, drží ho pevně. Pan K. se snaží vzpouzet jenom malou chvíli, pak to vzdává, neboť *„nebylo v tom nic hrdinského, když teď kladl odpor, když teď těm pánům dělal potíže, kdy se teď v obraně pokoušel využít ještě posledního zákmitu života“* (Kafka, 2019, s. 185). Skupina těchto tří osob potkává strážníky, kterým se tato skupina zdála poněkud podezřelá. Pan Josef K. se zde proviňuje tím, že potkal opravdový zákon, kterému mohl sdělit, že je unášen, ale v jeho neštěstí tak neučinil. Místo toho utíkal společně s muži z města pryč směrem k lomu. Podle Jasperse jsme v mezní situaci zodpovědní, jsme připraveni převzít vinu a odpovědnost. Jsme ochotni se tomu nátlaku poddat a přestat ji vnímat jako mezní situaci, v takovém případě mi je všechno jedno, nemohu přeci změnit něco, za co nejsem zodpovědný, není to má vina. Stejně tak toto přijetí viny vnímám i u Josefa K.

5.4 Interpretace mezní situace – smrt

Poprvé, kdy se v tomto románu hlavní postava pan Josef K. setkává se smrtí, je hned v první kapitole. V momentu, kdy je pan Josef K. zahrán do svého pokoje. „*Diví se z hlediska hlídačů, že ho zahrnali do jeho pokoje a nechávají ho o samotě, když zde přece má spoustu možností, aby se sprovodil ze světa*“ (Kafka, 2019, s. 12). Ale sám v sobě si říkal, jaký důvod by mohl mít k tomu, aby to udělal. Dochází však k závěru, „*bylo by tak nesmyslné sprovodit se ze světa, že by toho právě pro tu nesmyslnost nebyl schopen, ani kdyby to chtěl udělat*“ (Kafka, 2019, s. 13). Podle Jasperse bychom tuto situaci mohli chápat jako přemýšlení o své vlastní existenci, kdy zde hlavní postava přemýšlí nad tím, jak by bylo snadné se zabít. Své pobývání bere jako něco, co je pouze o něm. Zároveň zde ale vidíme i jistou racionalitu, jak by bylo nesmyslné takovou věc udělat.

Smrt se objevuje i v části, kdy se pan Josef K. setkává u svého právníka s obchodníkem Blockem, který mu vypráví o svém procesu. „*Můj proces trvá asi už mnohem déle, začal brzo po smrti mé ženy, a to je už víc než půl šesta roku*“ (Kafka, 2019, s. 142). Obchodníka Blocka podle Jasperse potkala mezní situace zvaná „smrt blízké osoby.“ Zůstal sám, trpí smutkem a bolestí. Mohli bychom se tedy domnívat, že obchodník Block se utápěl v žalu, který celý proces odstartoval. Již pět a půl roku se vyrovnává se smrtí jeho ženy a jelikož jeho proces stále trvá, mohli bychom to chápat tak, že se stále s touto mezní situací nezvládl vyrovnat, jeho existence se tedy prozatím neobohatila.

Smrt hlavní postavy se rozebírá v poslední kapitole celého románu. V předvečer jeho jednatřicátých narozenin do bytu pana Josefa K. přichází dva páni. Celá situace se nese v temnotě – černé oblečení, temná ulice bez světel, později je prostředí obohaceno měsíčním svitem. Můžeme si zde povšimnout nějakého naladění na tragický konec. „*Vás tedy určili pro mne?*“ (Kafka, 2019, s. 184). Pánové přikývli. Zde se hlavní postava Josef K. opravdu setkává s mezní situací „*má vlastní smrt.*“ Je mu totiž jasné, že dnes zemře. Stojí sám bezmocný a ví, že není návratu.

Vydali se tedy na cestu, Josef K. byl zavěšen v pažích obou mužů, kteří ho pevně drželi. Jakékoliv vzbouzení by v jeho případě nemělo žádný smysl, ale „*v tom vyšla z jedné ulice, ležící hlouběji, slečna Bürstnerová a stoupala po úzkých schodech nahoru k náměstí*“ (Kafka, 2019, s. 185). Josef K. si nebyl zcela jist, zda se opravdu jedná o slečnu

Bürstnerovou, ale „nezáleželo na tom, zda je to skutečně slečna Bürstnerová“ (tamtéž), následoval ji celou cestu, „aby nezapomněl připomenutí, jež mu znamenala.“ Josefovi K. v hlavě litaly myšlenky: „To jediné, co teď mohu udělat je zachovat si až do konce klidně odvažující rozum. Vždycky jsem chtěl nabírat ze života plnými hrstmi a účelu, jež lze sotva schvalovat. To nebylo správné. Mám teď ukázat, že mě nedovedl poučit ani celý rok toho procesu? Mám odejít jako člověk, který nic nechápe? Mám připustit, aby se o mně říkalo, že jsem chtěl proces skoncovat, kdy začínal, a když teď končí, že jej chci znovu začínat? Nechci, aby se to říkalo. Jsem povděčen, že mi dali na tuto cestu ty napůl němé, nechápavé pány a že bylo ponecháno mně, mně samotnému, abych řekl, co je třeba“ (Kafka, 2019, s 186). Podle Jasperse se zde hlavní postava potýká s dvojí úzkostí, kdy přemítá nad svým životem za poslední rok. Je ovládnut pocitem úzkosti z toho, že celému procesu neporozuměl. Odchází nepřipravený, nechce připustit, že se o něm bude něco takového vykládat. Ovlivňuje ho samozřejmě i druhá úzkost, která je spojená s fyzickým zánikem, s tzv. koncem jeho existence.

Všichni tři se dostali poměrně rychle z města, došli k opuštěnému kamennému lomu, který sousedil s jedním opuštěným domem. Jeden z mužů svlékl panu K. kabát, vestu, potom i košili, posadili ho na zem a opřeli o kámen, na který mu položili hlavu. „Pak jeden z pánů rozepjal šosatý kabát a vytáhl z pochvy, jež mu visela na opasku napjatém kolem vesty, dlouhý tenký, řeznický nůž, broušený po obou stranách, podržel jej ve výšce a zkoumal na světle ostří“ (Kafka, 2019, s. 187). Pánové si nad hlavou Josefa K. nůž předávali, K. byl přesvědčen, že se po něm žadoní, aby se probodl sám, „ale neučinil to, otáčel krkem dosud volným a rozhlížel se. Nedokázal se dokonale osvědčit, nedovedl odejmout úřadům všechnu práci, odpovědnost za tuto poslední chybu měl ten, kdo mu odepřel zbytek síly, které k tomu bylo třeba“ (tamtéž). Josef K. svůj zrak upřel na opuštěný dům, ze kterého začalo zářit světlo, povšimnul si i nějaké osoby. „Kdo to je? Přítel? Dobrý člověk? Někdo, kdo pocituje účast? Někdo, kdo chce pomoci? Je sám jediný? Jsou to všichni? Je ještě nějaká pomoc? Jsou námitky na, než se zapomnělo? Jistěže jsou. Logika je sice neotřesená, ale člověku, který chce žít neodolá. Kdo je soudce, jehož nikdy nespátril? Kde je vysoký soud, k němuž se nikdy nedostal?“ (Kafka, 2019, s. 188). V této části můžeme vidět stále nesmíření se s onou mezní situací. Objevil se zde i jistý motiv naděje, jakási metafora „světlo na konci tunelu,“ kdy hlavní postava stále doufá, že ho někdo přijde osvobodit a nenaplní se tak konec jeho existence. Stále si klade otázky, kdo a

kde o jeho osudu rozhodl. Z toho nabývám dojmu, že se danou situací a s celým procesem stále nesmířil.

Příběh Josefa K. končí v momentu, kdy mu jeden z pánů sevřel hrdlo *„a druhý mu vrazil nůž do srdce a dvakrát jej obrátil. Hasnoucímá očima viděl ještě K. jak pánové, blízko před jeho obličejem, opírajíce se o sebe tvář vedle tváře, pozorují rozhodnutí. Jako pes! Řekl, bylo to, jako by ho ten stud měl přežít“* (tamtéž).

Mohli bychom si zde klást otázku, zda Pan Josef K. měl správný přístup ke smrti. Ale jak již víme od Karla Jasperse, neexistuje žádný správný postoj ke smrti, neboť *„smrt se mění spolu se mnou“* (Jaspers, 2016, s. 58). Zároveň je podle Jasperse smrt podstatou bytí. Je tedy nezbytnou součástí našich životů, tedy i života hlavní postavy. Smrt představuje dokonalý stav, který musíme přijmout bez útěku a musí být spojen s dovršením, neboť to je podstata této mezní situace, ona uzavírá naši existenci, naši konečnost. O tom, zda Josef K. dospěl k nějakému dovršení, k nějakému naplnění, bychom mohli spekulovat. Čím si ale můžeme být jisti, tak je určitě to, že před svojí smrtí, (možná by se zde více hodilo *„před svojí vraždou“*) neutekl, nechal se zabít jako pes.

6 Závěr

V první kapitole bakalářské práce jsem, na základě díla *Mezní situace* od Karla Jaspersa, vymezila pojetí situace. V druhé kapitole jsem se již věnovala mezním situacím jako takovým, tomu, jak do nich vstupujeme a jak jsou systematizované. Dále jsem svou pozornost věnovala vymezení jednotlivých mezních situací, kterými jsou smrt, utrpení, boj a vina.

Na základě pečlivého zanalyzování díla *Mezní situace* jsem se pokusila o vlastní interpretaci filozofické koncepce „mezních situací“ na příběhu hlavního hrdiny Josefa K. v díle *Proces* od Franze Kafky. Došla jsem k závěru, že proces, jež byl s hlavním hrdinou příběhu započat, způsobil Josefu K. střetnutí se všemi mezními situacemi. V rámci zatčení Josefa K. jsem upozorovala prožívání jeho boje vůči bezpráví, které mu následně způsobilo utrpení. V průběhu procesu se setkal také s výčitkami a pocity viny, které nesl za způsob vedení jeho života. Na konci díla se však setkal s očekáváním své vlastní smrti a jeho vraždou.

Analýza jednotlivých mezních situací na základě filozofického konceptu Karla Jaspersa, který popsal v díle *Mezní situace*, a jejich následné praktické pojetí, v rámci vlastní interpretace těchto mezních situací v románu *Proces* od Franze Kafky, mi potvrdilo mé dosavadní přesvědčení o tom, že koncept „mezních situací“ je slučitelný s nynější společností a způsobem života, který lidé v dnešním světě vedou.

Použitá literatura

Primární literatura

Jaspers, K. (2016). *Mezní situace*. Oikoymenh.

Kafka, F. (2019). *Proces*. Praha: Městská knihovna.

Sekundární literatura

Eisner P. (2019) *Doslov, Proces Franze Kafky*. Praha: Městská knihovna, 200-220.

Fuchs, T., Breyer, T., & Mundt, C. (Eds.). (2014). *Karl Jaspers' Philosophy and Psychopathology* (1st ed.). Springer Science & Business Media.

Fuchs T. (2013). *Existential vulnerability: toward a psychopathology of limit situations*. *Psychopathology*, 46(5), 301–308.

<https://doi.org/10.1159/000351838>

Ghaemi S. N. (2007). *Existence and pluralism: the rediscovery of Karl Jaspers*. *Psychopathology*, 40(2), 75–82. <https://doi.org/10.1159/000098487>

Jaspers, K. (1996). *Úvod do filosofie: dvanáct rozhlasových přednášek*. Oikoymenh.

Liehm, A. J. (1990). *Generace. Rozhovor s E. Goldstückerem*. Československý spisovatel.

Mundt, C. (2014). *Jaspers concept of "limit situation": Extensions and therapeutic applications*. *Karl Jaspers' philosophy and psychopathology*, 169-178.